

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

*Een toekomst
voor hooibergen*

← PARKEREN →

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Een toekomst voor hooibergen

Een hooiberg is een waardevol onderdeel van een historische boerderij. Maar veel eigenaren gebruiken hem nauwelijks meer. Deze brochure laat zien hoe het bouwwerk het beste onderhouden kan worden en hoe het een nieuwe functie kan krijgen.

Inhoud

- > Monumentale waarde
- > Soorten
- > Verspreiding
- > Onderhoud
- > Nieuwe functie
- > Een nieuwe hooiberg
- > Beleid
- > Advies
- > Omgevingsvergunning en subsidie

De aanwezigheid van hooibergen op het platteland was altijd vanzelfsprekend. Door hun karakteristieke uiterlijk onderscheiden zij zich van andere bijgebouwen op het boerenerf. De meestal hoog uitstekende roeden maken het bouwwerk van verre herkenbaar. Oorspronkelijk werden hooibergen gebouwd met hout en riet, later met beton of staal en golfplaten. Toen ze enige decennia geleden hun functie verloren als gevolg van ontwikkelingen in de landbouw, was hun aanwezigheid ineens een stuk minder vanzelfsprekend. Sindsdien worden er nog maar enkele gebruikt voor de opslag van hooi. Andere hooibergen staan ongebruikt op het erf of zijn, soms met enige aanpassingen, geschikt gemaakt voor een nieuwe functie.

Er is voor gekozen om in deze brochure consequent het woord 'hooiberg' te gebruiken, omdat dit gaandeweg een soortnaam is geworden. Het is echter in lang niet alle gevallen de juiste benaming, aangezien er niet altijd hooi in het bouwwerk opgeslagen werd. Het zou beter zijn om van 'roedenberg' te spreken. Die term is een preciezere verwijzing naar de vorm ervan. 'Kapberg' wordt ook wel gebruikt, maar dit woord zegt niets over het gebruik van de berg. Deze brochure behandelt de monumentale waarde van de hooibergen, gaat in op onderhoud en herbesteding, geeft een aantal aandachtspunten bij de bouw van nieuwe hooibergen en behandelt relevant beleid. De nadruk ligt op

FOTO RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED

Een hooiberg met een nieuwe functie

Hebt u vragen?

Bel dan 033 – 421 7 456 of stuur een mail naar info@cultureelerfgoed.nl.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.
Februari 2017

herbestemming, met aandachtspunten per type hooiberg. *Een toekomst voor hooibergen* kan worden gezien als aanvulling op de eerdere uitgave *Een toekomst voor boerderijen*, waarin de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed herbestemming van boerderijen uitgebreid aan de orde stelt.

Monumentale waarde

De hooiberg is een belangrijk bouwwerk binnen de landbouwgeschiedenis. Van oorsprong zijn boerenbedrijven gemengde bedrijven, waar zowel vee werd gehouden als gewassen werden verbouwd. Op veel plaatsen werd een hooiberg gebruikt voor de opslag van los hooi of andere gewassen. In de meest eenvoudige vorm is de hooiberg niet veel meer dan een overkapping, die het opgeslagen hooi beschermt bij regen en andere slechte weersomstandigheden. Ten opzichte van de hooischelf, een stapel los hooi op het land of op het erf, is dat een groot voordeel. Er bestaan veel verschillende soorten hooibergen. Hun vorm hangt samen met de lokale omstandigheden.

Los hooi werd lange tijd gebruikt als veevoer en voer voor paarden. Inmiddels hebben veel hooibergen hun oorspronkelijke functie verloren. Er wordt in de agrarische sector niet meer met los hooi gewerkt, maar met kuilgras en hooibalen, die in plastic worden verpakt. De hooibergen die op het erf zijn blijven staan zijn vaak op een effectieve wijze dichtgemaakt om gebruikt te kunnen worden als berging of stal.

In Nederland is een rijk bestand aan hooibergen bewaard gebleven. In sommige gebieden drukken ze echt een stempel op het landschap. Een aantal zeer bijzondere hooibergen is aangemerkt als rijksmonument of gemeentelijk monument. Dit zijn bijvoorbeeld exemplaren waarvan de constructie een grote ouderdom heeft of die bijzonder zijn omdat ze tot de laatste van

een bepaald type behoren. Diverse gemeenten en provincies besteden aandacht aan hooibergen in hun ruimtelijke beleid. Zij hebben de bouwwerken aangemerkt als cultuurhistorisch waardevol.

Criteria

Voor de waardering van bouwwerken heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een standaard ontwikkeld met waarderingscriteria. Deze criteria worden gebruikt om een afgewogen uitspraak te kunnen doen over het belang en de monumentale waarde van een bouwwerk. De criteria zijn geclusterd in vijf hoofdcriteria:

1. Cultuurhistorische waarde;
2. Architectuur- en kunsthistorische waarde;
3. Situationele en ensemblewaarde;
4. Gaafheid en herkenbaarheid;
5. Zeldzaamheid.

Cultuurhistorische waarde

Een historische hooiberg is een bron van informatie. Zijn onderdelen vertellen bijvoorbeeld hoe men hem bouwde en gebruikte. In hooibergen konden gewassen relatief eenvoudig worden opgeslagen. 'Hooiberg' is uitgegroeid tot een soortnaam. Niet allemaal waren ze in gebruik als bergplaats voor hooi. In sommige gevallen werden ze gebruikt voor granen, zoals rogge. Omdat de opgeslagen gewassen op effectieve wijze worden beschermd tegen weersinvloeden wordt het risico op het verloren raken van de oogst voor een belangrijk deel ingeperkt. Hooi dat in een hooiberg werd opgeslagen behield zijn kwaliteit. Wel kon het hooi aan de buitenzijde van de hooiberg worden aangetast door het weer. Daar waar in Nederland geen hooibergen voorkomen, zijn de boerderijen over het algemeen groter. Het voordeel van een grote

Een kleine hooiberg met twee roeden

Een dichtgemaakte hooiberg

boerderij was dat alle bedrijfsactiviteiten onder hetzelfde dak plaats konden vinden. Ook was het hooi onder dat dak goed beschermd tegen de weersomstandigheden. Het grote nadeel was dat het hooi minder fris bleef en dat hooibroei kon leiden tot een grote brand. De gevolgen van brand in een losstaande hooiberg waren vaak minder ingrijpend. Als de hooiberg aan de vlammen ten prooi viel, kon de boerderij vaak behouden blijven.

Praktisch

Een hooiberg was in de eerste plaats een praktisch bouwwerk. Wanneer er in de boerderij of in de bijgebouwen geen mogelijkheid was om het hooi op te bergen, kon er een op het erf worden gebouwd. Als één exemplaar onvoldoende ruimte bood, kon er makkelijk een tweede worden geplaatst. Het type was afhankelijk van de omstandigheden ter plaatse en de benodigde opslagcapaciteit. In midden-Nederland hebben hooibergen vrijwel zonder uitzondering een verhoogde vloer om de opgeslagen gewassen te beschermen tegen overstromingen. En op de arme grond van de Veluwe zijn relatief kleine hooibergen te vinden, terwijl er op de rijke grond van het Kampereiland en in de Hollanden grote zijn gebouwd.

Hooi laden

Lange tijd waren er minimaal twee mensen nodig om hooi in een hooiberg te laden. Het hooi werd met een kar vanaf het land aangevoerd. Dan ging er een afsteker op de kar staan en een

aannemer in de hooiberg. De laatste zorgde ervoor dat het hooi goed werd verdeeld. Meestal werkten er meerdere mensen mee, zoals voor het vleien van het hooi, het opdraaien van de kap en voor het hoog opsteken van het hooi. In de twintigste eeuw gebruikten sommige boeren een hooigrijper om het hooi in de hooiberg te laden. Zij bedienden de grijper door een paard heen en weer te laten lopen. Als gevolg van de mechanisatie in de landbouw ontstond tot slot het hooikanon. Dit apparaat blies het hooi door een lange buis de berg in.

Architectuur- en kunsthistorische waarde

In zijn meest eenvoudige vorm is een hooiberg een sober bouwwerk, dat slechts bestaat uit enkele roeden waarlangs een kap in verticale richting kan worden veresteld. Vanuit bouwkundig oogpunt is een hooiberg vooral belangrijk vanwege de techniek. De kapconstructie was goed doordacht, evenals de heftechnieken. De hoogte van de kap is afhankelijk van de hoeveelheid hooi die in de hooiberg ligt opgeslagen. Hoe meer hooi, hoe hoger de kap. Doordat bijna alle soorten hooibergen roeden en een verstelbare kap hebben, is de herkenbaarheid van het bouwwerk zeer groot.

De traditionele hooiberg

Een hooiberg heeft van oorsprong een met riet of stro gedekte kap en houten roeden. In de roeden zijn gaten aangebracht voor de bevestiging van de kap. De boer verstelt de kap per roede in hoogte. Hiervoor worden verschillende soorten hefinstrumenten

Wie goed kijkt, ziet de hooigrijper hangen in deze hooiberg met drie roeden

De bevestiging van de kap aan de roede van een traditionele hooiberg

FOTO GERIT KRAMER

Het bouwjaar van een moderne hooiberg in zijn windvaan

gebruikt. Bij grote kappen is dat een bergwinde. Het onderste deel daarvan plaatst de boer in een van de gaten. De kap steunt op het bovenste deel van het instrument. Met de schroefdraad draait de boer de kap omhoog of omlaag. Deze manier van verstellen is mogelijk door de flexibele constructie van de kap. Er is niks vastgespijkerd of vastgeschroefd. De onderdelen ondersteunen elkaar slechts. Een te starre constructie zou tot beschadigingen leiden. De precieze constructie verschilt per regio.

De moderne hooiberg

Omstreeks 1930 ontstond de moderne hooiberg, met stalen of geprefabriceerde betonnen roeden en een kap van golfplaten. Doordat slechts een klein aantal gespecialiseerde bedrijven hem leverden, is de variëteit ervan minder groot dan die van de traditionele hooiberg. Ook een moderne hooiberg steekt vrij simpel in elkaar. De kap is gelijkmatig in hoogte verstelbaar met behulp van een lier, zodat een flexibele constructie daarvan, zoals bij een traditionele hooiberg, overbodig is. Een moderne hooiberg is een vrij licht bouwwerk, in tegenstelling tot een traditionele hooiberg, die een vrij zware kap heeft. Bij een deel van de moderne hooibergen is een dwarsverbinding aangebracht tussen de bovenzijden van de roeden, die de stabiliteit van het bouwwerk vergroot. De windvaan op een moderne hooiberg verwijst vaak naar de fabrikant. Soms bevat deze het bouwjaar.

Situationele en ensemblewaarde

Een hooiberg geeft betekenis aan zijn omgeving en andersom. Zijn historische, functionele en visuele verbondenheid met het omringende cultuurlandschap is belangrijk, de zogenaamde situationele waarde. Dat geldt ook voor de historische samenhang met het erf en de andere bijgebouwen, de ensemblewaarde.

Situationele waarde

De locatie van de hooiberg ten opzichte van de boerderij verschilt per regio. Doorgaans is hij in de nabijheid ervan gebouwd. In veel gevallen staat hij dicht bij de achtergevel. Zo hoefde de boer slechts een kleine afstand af te leggen van de hooiberg naar de stal, die zich in het achterste deel van de boerderij bevond. Hierop zijn echter uitzonderingen.

In enkele plaatsen met stadsboerderijen zijn de hooibergen niet bij de boerderij gebouwd. In plaats daarvan staan ze geclusterd op een relatief afgelegen locatie, vaak aan de rand van de stad, om het risico op stadsbranden zo veel mogelijk in te perken.

In de oostelijke helft van het land staan ze regelmatig op het akkerland. Meestal zijn dit kleine exemplaren, die werden gebruikt om rogge in op te slaan. Ook zijn ze in het oosten vaak zo gebouwd dat het relatief makkelijk was om ze af te breken en elders weer op te bouwen.

Ensemblewaarde

Samen met andere bijgebouwen als bakhuizen, karnmolens en schuren maakt een hooiberg veel duidelijk over de geschiedenis van het boerenerf. Het aantal hooibergen op het erf en hun formaat zijn belangrijke indicatoren voor de oorspronkelijke grootte van het bedrijf. Moderne hooibergen op oude boerenerven kunnen de plaats aangeven waar er eeuwenlang een stond. De locatie van een hooiberg is bewust gekozen, meestal dicht bij de achtergevel van de boerderij. In de afgelopen jaren zijn hooibergen vaak verwijderd of verplaatst om ruimte achter de gevel te maken of vanwege licht dat ze wegnamen, vooral als de boerderij een andere functie kreeg.

Het erf was vaak in tweeën gedeeld. Het deel bij het voorhuis van de boerderij was bijvoorbeeld moes- en siertuin, huisboomgaard en bleek, vanouds het domein van de boerin. Het achtererf was primair het terrein van de boer en was op de landbouwgronden gericht. Op dit deel van het erf werd de hooiberg gebouwd. Oorspronkelijk was

FOTO GERIT KRAMER

Een zogeheten schuurberg tussen andere bijgebouwen op het erf

maar een klein gedeelte van het erf verhard, meestal met materialen uit de omgeving. In Drenthe gebruikte men bijvoorbeeld kiezelstenen, in Gelderland klinkers en in Overijssel vaak zand. Tegenwoordig is verharding goedkoper en komen er op boerenerven enorme oppervlakken van beton, asfalt, straatklinkers of Stelcon-platen voor. Het erf is vaak afgescheiden van het omringende land door een omheining, sloten of een bomensingel.

Archeologische waarde

Veel historische hooibergen staan op een plaats waar al eerder een hooiberg of andere erfbebouwing heeft gestaan, of waar eerder mensen hebben gewoond. Er kan dan sprake zijn van een rijk 'bodemarchief'. Te denken valt aan restanten van funderingen, muren en vloeren en aan paalgaten, potscherven en andere bodemsporen die op menselijk gebruik duiden. Ondergrondse sporen zijn waardevol, omdat zij het oudste verhaal van de omgeving vertellen.

Gaafheid en herkenbaarheid

De herkenbaarheid van een hooiberg is groot doordat vrijwel alle soorten een verstelbare kap en roeden hebben. Die roeden zijn in de meeste gevallen vrij lang, zodat het bouwwerk van een vrij grote afstand zichtbaar is. Van veel exemplaren zijn de roeden afgezaagd. Deze hooibergen zijn minder herkenbaar en gaaf, maar hebben nog steeds informatiewaarde en situationele waarde. In enkele regio's bestaat de vaste combinatie van boerderij en hooiberg nog. Daar staat bij bijna alle boerderijen een hooiberg. Wel is hij in veel gevallen aangepast, om hem geschikt te maken voor een nieuwe functie. Vaak is hij met eenvoudige middelen dichtgemaakt, om gebruikt te kunnen worden als stal, berging of schuur. Hooibergen waar in de loop van de jaren niks aan is gewijzigd komen betrekkelijk weinig voor. De onderhoudsstaat is in sommige gevallen matig. Als een hooiberg onvoldoende stabiel

FOTO GERIT KRAMER

Hooibergen met zes roeden zijn relatief zeldzaam

is, wordt er soms voor gekozen de constructie te verstevigen met steunpalen. Dat hij op een doelmatige manier wordt opgeknapt is een logisch gevolg van de eenvoud van het bouwwerk.

Zeldzaamheid

Het was in een groot deel van het land gangbaar om een hooiberg bij de boerderij te bouwen. Het type dat inmiddels het meest wordt aangetroffen is de moderne hooiberg, met stalen of betonnen roeden en een kap van golfplaten. Deze hooibergen verdwijnen met enige regelmaat, bijvoorbeeld als het erf van eigenaar wisselt. Niettemin is er nog bij veel boerderijen een moderne hooiberg te vinden. Traditionele hooibergen met historische waarde zijn inmiddels zeldzamer geworden. Veel traditionele hooibergen zijn nieuwbouw en hebben dus een betrekkelijk geringe ouderdom.

Soorten

Er bestaat een grote variëteit aan hooibergen. Vooral tussen de traditionele, met houten roeden en een rieten kap, zijn er veel regionale verschillen. Die verschillen zijn ingegeven door de lokale manier van bouwen, de omstandigheden per gebied en de beschikbare bouwmaterialen. Zo hebben ze in gebieden die vaak te kampen hadden met hoog water vrijwel zonder uitzondering een verhoogde tasvloer. Moderne hooibergen staan overwegend in het westen van het land, in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en op het Kampereiland. De naam verwijst vaak naar de vorm, maar kan ook een aanduiding zijn van het gebruik. Zo zijn zaadbergen hooibergen die worden gebruikt voor de opslag van koren of andere gewassen, en wierbergen voor zeewier. Dit laatste type kwam voor op het voormalige eiland Wieringen.

Roedenbergen

Roedenbergen zijn voorzien van roeden, waarlangs het dak in verticale richting kan worden verplaatst.

FOTO GERIT KRAMER

Een zogeheten schuurberg

Een eenroeder of parapluberg

- Eenroeders of paraplubergen hebben één roede, in het midden van de plattegrond. De kap is doorgaans rond en bedekt met riet of stro. Oorspronkelijk werden paraplubergen ook op het land geplaatst en daar gebruikt voor de opslag van koren. In die gevallen hadden ze een verhoogde tasvloer.
- Tweeroeders hebben twee roeden. Dit type heeft altijd een zadeldak of een schilddak en komt op de Veluwe veel voor. De tweeroeders hebben daar vaak houten roeden.
- Dieroeders, met drie roeden, hebben meestal een zeszijdig, en soms een vijfzijdig tentdak van golfplaten en betonnen of stalen roeden.
- Vierroeders komen voor als traditioneel type, met vier houten roeden en een rieten kap, en als modern type, met betonnen of stalen roeden en een kap van golfplaten.
- Ook vijfroeders komen als traditioneel type en als modern type voor.
- Dat geldt ook voor zesroeders, maar dit type is relatief zeldzaam.

Schuurbergen

Hooibergen met een uitbouw aan één of meerdere zijden worden schuurbergen genoemd. Het gewas ligt op een verhoogde tasvloer. De ruimte onder de tasvloer en de uitbouwen worden

Twee schuurbergen

FOTO RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGED

Een koekoekberg

FOTO WIM LANPHEM

gebruikt als schuur. Dit type komt vooral voor in de Betuwe, waar de gewassen door de verhoogde tasvloer beschermd waren tegen hoog water uit de omringende rivieren. Om de constructie meer stabiliteit te verlenen kregen grote schuurbergen een gemetselde, centrale poer.

Steltenbergen

Ook steltenbergen hebben een verhoogde tasvloer. Wanneer deze hoog genoeg ligt, kan de ruimte eronder worden gebruikt als opslagplaats voor iets anders. In Oost-Nederland, onder meer langs de IJssel, wordt een schuurberg ook wel steltenberg genoemd.

Koekoekbergen

Koekoekbergen bezitten een koekoek, een dakkapel, met daaraan een katrol, en een grijper in de hooiberg. De boer of zijn knecht bediende de grijper met een touw via de katrol aan een paard, dat hij heen en weer liet lopen. Koekoekbergen komen nu vooral nog voor in de omgeving van Kampen, langs de voormalige oostelijke en zuidelijke Zuiderzeekust en in de omgeving van Bunschoten-Spakenburg, Amersfoort en Baarn.

Kaakbergen en hooihuizen

Kaakbergen zijn geheel afgetimmerd en hebben een verdieping, die het bergen van gewassen vergemakkelijkt. Hun tentdak is niet verstelbaar. Luiken in de buitenwanden maken de kaakberg toegankelijk. Hij is doorgaans vastgebouwd aan het huis en heeft een vierkante grondvorm. 'Kaak' betekent stelling. Aanvankelijk was er namelijk sprake van een hooiberg met een stelling. Kaakbergen komen voor in Waterland, de Beemster en de Zaanstreek.

Een kaakberg

Een pannenhooihuis

Hooihuizen zijn identiek aan kaakbergen. Het geheel van hooihuis en boerderij wordt ook wel hooihuisboerderij genoemd. Een pannenhooihuis is een hooihuis waarvan zowel het dak als de zijanten met pannen zijn bedekt.

Verspreiding

Eeuwenlang kwamen hooibergen in het hele land voor. Sinds de twintigste eeuw staan ze vooral in een strook die door het midden van het land loopt. In Zuid-Holland, Utrecht, Gelderland en Overijssel zijn de meeste te vinden. In de drie noordelijke provincies zijn vrijwel geen hooibergen overgebleven. De forse omvang van de boerderijen in Groningen en Friesland maakte het mogelijk om in de schuur een hooiopslag te maken. Hoewel de boerderijen in Drenthe kleiner zijn, komen ook daar nauwelijks hooibergen voor. In Brabant, Limburg en Zeeland zijn de hooibergen vrijwel verdwenen.

Noord-Holland

Ten noorden van Amsterdam zijn hooihuizen te vinden; in Waterland, de Zaanstreek, de Beemster en langs de IJsselmeerdijk. Verder staan er in Noord-Holland veel stolpboerderijen, met een karakteristiek piramidevormig dak. In stolpboerderijen lag het hooi centraal in de boerderij opgeslagen. Ook roedenbergen komen voor in Noord-Holland, maar dan vooral bij boerderijen ten zuiden van het IJ, langs de kust en bij kleine boerenbedrijven. Doorgaans zijn dit moderne hooibergen.

Blaricum

De plaats met het grootste aantal hooibergen binnen de bebouwde kom is Blaricum. Dat is van oorsprong een boerendorp. Het omliggende land werd beheerd door de Erfgooiers-organisatie. Boeren kregen het recht de grond te gebruiken, zonder dat deze hun eigendom werd. Door toewijzing van de landbouwgrond

Een vijfroeder in Blaricum

Een boerderij met forse hooiberg in de omgeving van Kampen

bestond er geen vaste combinatie van boerderij en grond. In plaats daarvan werden de boerderijen bij elkaar gebouwd en is er zo een dorp ontstaan. Bij veel boerderijen werd een hooiberg gebouwd. Tegenwoordig staan er nog altijd 38. Dit zijn vrijwel allemaal moderne hooibergen. In 1972 kwam er een eind aan dit collectieve beheer.

Zuid-Holland

In Zuid-Holland zijn veel hooibergen te vinden. Ze staan vaak dicht bij de boerderij, met enige regelmaat in het verlengde ervan, op een paar meter van de achtergevel. De boer hoefde dus maar een korte afstand af te leggen om het hooi van de hooiberg naar het vee in de stal te brengen. Ook staan de hooibergen in deze provincie geregeld naast de boerderij, met name bij zogeheten dwarsdeelboerderijen. Het hoge grondwaterniveau in de Zuid-Hollandse gebieden zorgde voor aantasting van de houten roeden. In de twintigste eeuw was het vrij gebruikelijk om rottende houten roeden te vervangen door stalen of betonnen exemplaren. Zo kan het dat er in Zuid-Holland hooibergen met een oude rietgedekte kap en moderne roeden staan.

Utrecht

Utrecht kent verschillende soorten hooibergen, zowel traditionele als moderne. Deze komen overeen met die in de omliggende provincies. In het oosten van Utrecht komen de meerroeders voor, net als in Gelderland. Het zuidwesten van de provincie sluit wat boerderijtypen en hooibergen betreft aan bij Zuid-Holland en het noorden kent het Gooise type.

Overijssel en Gelderland

In de oostelijke helft van het land staan overwegend traditionele hooibergen. In sommige gevallen hebben ze een verhoogde

Aan de Achterweg in Genemuiden staat een rij met hout afgedichte hooibergen

tasvloer, waardoor ongedierte en water de gewassen minder makkelijk kunnen bereiken. Ook schuurbergen en paraplubergen komen in de oostelijke helft van het land voor. Op de zandgrond van de Veluwe zijn veel tweeroeders te vinden, vaak met houten roeden en een schilddak of zadeldak van golfplaten. Rondom Kampen, op het Kampereiland, is de grond zeer vruchtbaar. Mede daardoor was er in die omgeving een grote hoeveelheid hooibergen te vinden. Er werd in de omgeving van Kampen veel hooi verhandeld. Het type dat rond Kampen veel voorkomt, is de koekoekberg.

Genemuiden

Genemuiden had veel stadsboerderijen. Deze binnen de stadsmuren bouwen had als voordeel dat ze veilig waren voor vijandige aanvallen. Het nadeel was dat de boerderijen op enige afstand van het land stonden. Hoewel hooibergen behoorlijk brandgevaarlijk zijn, werden ook zij in de stad gebouwd. Nadat een catastrofale brand in 1868 geheel Genemuiden in de as legde, werd bij de herbouw van de stad besloten om de hooibergen aan de uiterste rand te plaatsen. Ze stonden in een aaneengesloten rij aan de Achterweg. De zijkanten werden met hout afgedicht en aan de Achterweg werd een rookverbod afgekondigd. Tegenwoordig zijn deze hooibergen vrijwel allemaal afgebroken.

Hasselt

In Hasselt werden de hooibergen buiten de stad geplaatst, op een betrekkelijk afgelegen terrein aan de Stadsweg. Alle exemplaren die hier nu staan, zijn modern. Ze hebben inmiddels hun functie verloren en zijn met golfplaten dichtgemaakt om als berging te dienen. Hoewel de hooibergen inmiddels in een matige staat verkeren, is dit ensemble het behouden waard, omdat een dergelijke verzameling verder nergens in Nederland meer voorkomt.

FOTO GERRIT KRAMER

Het gevolg van gebrekkig onderhoud: een wankel schuurberg

Rivierengebied

In het rivierengebied vinden we vooral in de Betuwe veel hooibergen, vrijwel zonder uitzondering met een verhoogde tasvloer. Op die manier bleef de hooivoorraad veilig tijdens de overstromingen die zich hier met enige regelmaat voordeden. De hooibergen in het rivierengebied hebben houten roeden en een rieten kap. Ook de schuurberg komt hier vaak voor.

Onderhoud

De cultuurhistorische waarde van de hooiberg wordt breed onderkend en zijn behoud wordt over het algemeen wenselijk gevonden. Om hem in stand te houden is slechts een bescheiden hoeveelheid onderhoud nodig, maar dat onderhoud is wel essentieel. De materialen waaruit een hooiberg is opgebouwd zijn immers vergankelijk. Stoppen met onderhouden is veelal het begin van het einde van een hooiberg.

Veel hooibergen staan in ingestorte toestand op het boerenerf. De status van gemeentelijk monument of rijksmonument op zich is geen garantie voor behoud. Ook hooibergen die wettelijke bescherming genieten, zijn in sommige gevallen verdwenen. In de *Erfgoedwet* is een instandhoudingsplicht voor rijksmonumenten opgenomen. Een eigenaar moet zorgen dat zijn of haar rijksmonument zodanig onderhouden wordt dat behoud gewaarborgd is. Met de instandhoudingsplicht kan een gemeente een eigenaar aanspreken die zijn rijksmonument niet onderhoudt. In het uiterste geval kunnen gemeenten handhavend optreden om het noodzakelijke onderhoud af te dwingen.

Roeden

Onderhoud is het sleutelwoord en bij de betrekkelijk eenvoudige bouwwerken die hooibergen zijn, volstaat doorgaans extensief onderhoud. Veel kosten brengt het niet met zich mee, wel een beetje aandacht. Een hooiberg hoeft niet te worden geschilderd. En door de open constructie heeft de wind vrij spel, waardoor het hout snel kan opdrogen na regenval. Dit draagt bij aan het behoud. Het kwetsbaarst is het deel van de roeden dat zich in de grond bevindt. Dit geldt zowel voor houten, ijzeren als betonnen roeden. In het verleden werden houten roeden wel ingekort. Omwille van de functie en het karakteristieke silhouet zit er een grens aan het inkorten van de roeden. Bij voorkeur worden houten roeden aan de onderkant aangescherfd. Eventueel kan een enkele stenen poer worden aangebracht. Hierbij is het uitgangspunt dat alleen het aangetaste deel van de roede wordt hersteld, of dat een hele roede wordt vervangen als het niet anders kan. Vervanging van alle roeden in één keer is doorgaans overbodig en tast de historische authenticiteit onnodig aan. Partieel herstel is bij ijzeren en betonnen roeden minder makkelijk. Dergelijke roeden moeten over het algemeen geheel worden vervangen. Probeer de nieuwe

FOTO GERRIT KRAMER

De kap van een hooiberg

Een neergehaalde moderne hooiberg

roeden in materiaalsamenstelling en detaillering zo veel mogelijk aan te laten sluiten op de oude. Door niet af te wijken van de oorspronkelijke materialen blijft de hooiberg zo zuiver mogelijk.

Kap

Veelal zijn de basisbalken van de kap, de lannen of lanen, aan de uiteinden weggerot. Ook die kunnen eenvoudig aangescherfd worden. De rieten kap van een hooiberg wordt onderhouden zoals iedere rieten kap. Hooibergkappen hebben als bijzonderheid dat ze zo licht en flexibel mogelijk zijn om ze handmatig per roede te kunnen verstellen. Het rietpakket is hierdoor dunner dan dat op de boerderij. Dit is een detail om goed in het oog te houden. Bomen in de buurt van de berg kunnen het rotten van het riet, maar ook van het hout versnellen. Golfplaten beantwoorden ook aan de eis van lichtheid en flexibiliteit. Lekkende golfplaten worden gewoonlijk vervangen door nieuwe. Ook dan heeft het de voorkeur om te kiezen voor een vormgeving en kleur die zo veel mogelijk aansluiten op het oude materiaal. Het vervangen van de dakbedekking door pannen of het op andere wijze verstijven of verzwaren van de constructie van de kap is niet wenselijk, omdat dit strijdig is met de verstelbaarheid van de kap.

Stutten

Een nieuwe eigenaar van een boeren erf treft soms een sterk verkommerde hooiberg aan. Als er gevaar op instorting bestaat, is het verstandig om noodmaatregelen te nemen. Het volstaat dan meestal om de kap te laten zakken of de roeden te stutten.

Deze moderne hooiberg is dichtgemaakt met stalen damwandplaten om hem als schuur te kunnen gebruiken

Door een inventarisatie van de technische staat wordt duidelijk welke herstelmaatregelen er genomen kunnen worden.

Nieuwe functie

Zijn herkenbaarheid, een doorlopende aanwezigheid in het buitengebied en de belangrijke functie die hij lange tijd op het erf had, zorgen ervoor dat een hooiberg een hoge cultuurhistorische waarde heeft. Een nieuwe functie maakt het mogelijk hem als historisch-functioneel onderdeel van het erf en als beeldbepalend bouwwerk in het landschap te behouden en zinvol te gebruiken. Een goede nieuwe functie van een hooiberg neemt het bouwwerk zelf als uitgangspunt. Het is niet in alle gevallen nodig om hem aan te passen. In ongewijzigde vorm kan hij worden gebruikt als bijvoorbeeld overdekt terras, kinderspeelplaats of carport. Met enkele ingrepen kan van een hooiberg een schuur, berging of stal worden gemaakt. Dit gebruik stelt slechts beperkte eisen aan het binnencomfort. Gebruik als kantoorruimte, ontvangstruimte bij het boerenbedrijf, bed and breakfast of theeschenkerij stelt redelijk wat eisen aan het binnencomfort. Het is dan fijn als er voldoende daglicht de hooiberg binnendringt en er een behaaglijk klimaat in heerst.

FOTO GERIT KRAMER

Een hooiberg heeft een kenmerkend silhouet

Het complete erf

Als een historische boerderij een andere functie gaat krijgen, maak dan een plan voor het complete erf met huis én bijgebouwen. Bestudeer de kenmerken van het gebied en analyseer de erfbebouwing. Zorg eventueel met noodmaatregelen voor het behoud van de hooiberg, zodat er tijd ontstaat om een afgewogen keuze te maken.

De gemeente

De gemeente heeft in het bestemmingsplan vastgelegd wat de mogelijkheden voor het gebruik van gebouwen zijn. Vraag het bestemmingsplan op en ga na wat er kan. Ook met het oog op een eventueel benodigde vergunning is vooroverleg met de gemeente aan te bevelen.

Silhouet

De roeden en de kap van de hooiberg zorgen voor een herkenbaar silhouet, dat vaak van een ruime afstand herkenbaar is. Het is belangrijk dit silhouet te behouden als de hooiberg een nieuwe bestemming krijgt. De roeden blijven bij voorkeur geheel zichtbaar en worden niet ingekort.

Oorspronkelijke plaats

De plaats van de hooiberg op het erf is bewust gekozen. Hem verplaatsen zou een situatie opleveren die afwijkt van de oorspronkelijke inrichting en het historische gebruik van het erf. Indien behoud op de huidige locatie onmogelijk is, zoek dan naar een passend alternatief, op een historisch logische plaats.

Oorspronkelijke type

Het uiterlijk van de hooiberg is veelal streek- en gebruiksgebonden. Ga daarom bij het aanpassen aan de nieuwe functie uit van die bepaalde kenmerken. Dit betekent bijvoorbeeld dat de roeden geheel zichtbaar blijven.

FOTO GERIT KRAMER

Deze herbestemde tweeroeder heeft zijn grondoppervlak behouden

Oorspronkelijke grootte

Door het oorspronkelijke grondoppervlak als uitgangspunt te nemen kan de karakteristieke vorm van de hooiberg zo veel mogelijk behouden blijven. Deze maakt de geschiedenis van het bouwwerk duidelijk. De afmetingen van een hooiberg zijn sterk verbonden met het type en dus karakteristiek. Deze vergroten is in strijd met de oorspronkelijke eigenschappen van het bouwwerk. Wanneer vroeger de opslagcapaciteit niet langer voldeed, werd er een extra hooiberg gebouwd. Schuurbergen en kaakbergen werden wel uitgebreid met uitbouwjes, maar de omvang daarvan was doorgaans bescheiden. Nieuwe uitbreidingen horen in dat licht dus ook niet al te groot te zijn.

Oorspronkelijke materiaal

Traditionele hooibergen hebben een houten constructie, modernere hooibergen een constructie van ijzer en eventueel beton. Respecteer dit materiaalgebruik. Het is een weerslag van de historische ontwikkeling van het erf. Het verwijderen van ijzeren of betonnen hooibergen om er een houten voor in de plaats te zetten is overmatig historiserend. Het leidt tot verlies van oorspronkelijk materiaal en de historische gelaagdheid van de gebouwen op het erf. Het is bij het nieuwe gebruik essentieel dat de kenmerkende roeden en kap behouden blijven, zo veel mogelijk in de oorspronkelijke staat. Meestal wordt de kap gefixeerd om de stabiliteit van het bouwwerk te vergroten. Wanneer de hefconstructie nog aanwezig is, wordt deze vaak onklaar gemaakt. Ook als de hefinstrumenten niet meer worden gebruikt is het waardevol dat deze zichtbaar zijn, op de oorspronkelijke plek.

Eigentijdse vorm

Een hooiberg is een licht en open bouwwerk. Breng dit zo veel mogelijk tot uitdrukking in het nieuwe ontwerp. Bij aanpassingen aan de nieuwe functie hebben toevoegingen in een terughouden-

de vorm de voorkeur. Luiken of ramen met een roedenverdeling bijvoorbeeld beïnvloeden het beeld. Ook een oplossing als gevels van stro, met daarin ramen, slaat de plank mis. Het mag te zien zijn welk deel oud is en welk deel nieuw, als het oude maar op de voorgrond blijft treden. De benodigde toevoegingen krijgen een zo onopvallend mogelijke uitstraling.

Rustige vormgeving

Een hooiberg is een sober bouwwerk. Gebruik dat als uitgangspunt voor een verbouwing voor een nieuwe functie. Een drukke gevelindeling zou strijdig met dat karakter zijn. Houd daarom het aantal vensters beperkt, geef ze een gelijk formaat en plaats ze op

dezelfde hoogte, zodat ze niet verspringen. Zorg dat de kleur van de kozijnen aansluit bij de kleur van het materiaal dat is gebruikt om de hooiberg mee dicht te maken. Ook hierdoor ontstaat een rustig beeld. Overmatige detaillering en ornamenten werken verstrend. Ook bestaat de mogelijkheid om de gevels van de hooiberg geheel met transparant materiaal dicht te maken.

Herbestemming van roedenbergen

Door de gevels wat naar binnen te plaatsen ten opzichte van de kap blijft het overstek behouden. Ook kunnen de muren achter de roeden worden geplaatst, zodat deze volledig zichtbaar blijven. Wanneer er wat ruimte wordt vrijgelaten tussen de muren en de kap ontstaat er een heldere referentie aan de verstelbaarheid van de kap. Wanneer de overgebleven ruimte wordt ingevuld met een ander materiaal dan dat van de rest van de muren, lijkt de kap er nog altijd los boven te hangen.

Er zijn diverse materialen die voor de gevels kunnen worden gebruikt, zoals baksteen, hout en glas. Afhankelijk van de nieuwe functie kan er veel glas worden toegepast, zodat het daglicht in ruime mate toe kan treden. Er kan worden gewerkt met glasstroken die van de grond tot aan de kap lopen. Een traditionele hooiberg kan worden dichtgemaakt met houten planken. Dit sluit goed aan bij de rieten kap en de houten roeden. Een kenmerk van de moderne hooiberg is het seriematige productieproces. De nieuwe materialen zijn bij voorkeur niet strijdig met de oude: beton, staal en golfplaten. Het dichtmaken van een moderne hooiberg met traditioneel ogende houten planken is om die reden niet aan te raden. Bij minder ingrijpende verbouwingen van moderne hooibergen worden vaak golfplaten als materiaal voor de muren gebruikt. Vooral op boerenbedrijven die nog in functie zijn, komt dit voor.

Een op simpele wijze dichtgemaakte hooiberg

Twee moderne hooibergen. De linker functioneert nu als afdak voor andere zaken. De rechter is dichtgemaakt

Een tweeroeder gebruikt als carport

FOTO: GERIT KRAMER

Een kaakberg die is verbouwd tot bed and breakfast

Herbestemming van tweeroeders

Het komt regelmatig voor dat tweeroeders nog worden gebruikt voor de opslag van hooibalen, of dat ze hun oorspronkelijke functie hebben verloren en ongemoeid worden gelaten. Het grondoppervlak van dit type is beperkt, zodat er voor het realiseren van een nieuwe functie aardig wat creativiteit nodig is. Het vergroten van de grondoppervlakte is niet gewenst, omdat dit ten koste gaat van het karakter van het bouwwerk.

Herbestemming van schuurbergen

In een schuurberg worden meerdere functies gecombineerd. De dichte benedenverdieping wordt gebruikt als schuur of stal, terwijl de open bovenverdieping is bedoeld voor de opslag van hooi. Veel schuurbergen hebben roeden en een verstelbare kap. In sommige gevallen is de kap vast. Wanneer een schuurberg een nieuwe functie krijgt, dan zullen er vooral aanpassingen worden verricht aan de open bovenverdieping. Het is wenselijk dat de oorspronkelijke structuur van het gebouw zichtbaar blijft. Om dit te bereiken kunnen de gevels op de bovenverdieping naar achteren worden geplaatst ten opzichte van de kap. Zo wordt duidelijk dat deze gevels een latere toevoeging zijn. Ook kunnen de nieuwe gevels grotendeels van glas zijn, zodat het uiterlijk van de schuurberg min of meer gelijk blijft. Het heeft de voorkeur de oude tasvloer te behouden.

Herbestemming van kaakbergen

De kaakberg is doorgaans aan de boerderij vast gebouwd, zodat hij zonder veel moeite bij het woonoppervlak kan worden getrokken. Dit is bij de meeste exemplaren al gebeurd. Om te voorzien in voldoende binnencomfort zijn er dan ramen in gemaakt. Het uiterlijk van de oorspronkelijke kaakberg kenmerkt zich door gesloten gevels, met deuren en luiken in een verticale as om de hooivoorraad te kunnen bereiken. Het is raadzaam om dit uiterlijk zo veel mogelijk te behouden, net als de verticaal geplaatste dakpannen. In de openingen kunnen vensters worden geplaatst. Wanneer er nog luiken en deuren aanwezig zijn uit de tijd van de bouw of het gebruik als hooiberg, is het behoud ervan wenselijk.

Een nieuwe hooiberg

Soms is het op een erf mogelijk om bebouwing toe te voegen. Indien er geen hooiberg meer staat, kan er overwogen worden een nieuwe te bouwen. Dit geldt uiteraard voor gebieden waar hooibergen gangbaar zijn, wat niet overal het geval is. Hooibergen die nieuw worden gebouwd verschillen op enkele onderdelen van oorspronkelijke exemplaren. De kap wordt meestal gefixeerd en het hefwerktuig ontbreekt. Streef naar een vorm die hetzelfde is als die van een originele hooiberg, met dezelfde grootte en in de

streekeigen typologie. Oorspronkelijk is een hooiberg niet bedoeld als gesloten gebouw. Overweeg daarom in de eerste plaats of een hooiberg een goede oplossing is voor het vraagstuk. Zo niet, bouw dan liever een schuur. Indien een hooiberg voldoet, bouw dan een echte, passende hooiberg.

Type

De schuurberg behoort tot de favoriete keuzes van veel eigenaren van boerderijen. Een nieuw gebouwde schuurberg is doorgaans twee bouwlagen hoog en uitgebouwd aan twee of drie zijden. Dit levert een forse en zeer bruikbare binnenruimte op. Doorgaans wordt er voor een zo groot mogelijke schuurberg gekozen. De ruimte die binnen het bestemmingsplan beschikbaar is, wordt optimaal benut. Maar de schuurberg is vaak een gebiedsvreemde hooiberg. Hij komt in een groot deel van het land oorspronkelijk niet voor. Schuurbergen staan van oorsprong in de Betuwe, de IJsselstreek en delen van de provincie Utrecht. In Oost-Nederland zijn relatief kleine schuurbergen gebouwd.

Plaats op het erf

Bij de plaatsing van een nieuwe hooiberg op het erf is het van belang om te kijken naar de locatie waar een ouder exemplaar gestaan heeft. Mogelijk is er beeldmateriaal beschikbaar dat hier meer duidelijkheid over geeft.

Bouw en ontwerp

Verschillende bedrijven hebben zich gespecialiseerd in de nieuwbouw van hooibergen. Vrijwel zonder uitzondering zijn dit bedrijven die zich bezighouden met de bouw van traditionele hooibergen, met houten roeden en een rieten kap. Nieuwbouw van hooibergen met stalen of betonnen roeden en een kap van golfplaten komt vrijwel niet voor. Wanneer er naar een bedrijf wordt gezocht om een hooiberg te ontwerpen, dan is het belangrijk om te kijken naar de exemplaren die het bedrijf eerder heeft gebouwd. Als er een hooiberg wordt neergezet die gebruikt

wordt als schuur, berging, stal of uitsluitend als overkapping, dan zal er alleen een bouwbedrijf betrokken zijn bij de bouw. Als de hooiberg een functie krijgt die meer eisen stelt aan het binnencomfort, dan zal er een bouwkundig tekenbureau of een architectenbureau bij het ontwerp betrokken moeten worden.

Hooibergachtigen

Soms wordt slechts het kenmerkende silhouet van de hooiberg overgenomen. Zo'n gebouw kan worden omschreven als 'hooibergachtige'. Het meest treffende voorbeeld is de hooiberg-hut, een trekkershut. Hooiberghutten hebben net als hooibergen roeden, die wat kort zijn en geen constructieve functie hebben, en vaak een dak van golfplaten. Het is niet bezwaarlijk dat er bij nieuwbouw op een boerenerf elementen van de hooiberg worden gekopieerd. Toch zou het beter zijn als dit niet leidt tot een vermeende reconstructie van het platteland van weleer. Er wordt een grotere bijdrage aan de historische gelaagdheid van het erf geleverd door eigentijds te bouwen.

Beleid

Voor gemeenten is een belangrijke rol weggelegd bij het behoud en herbestemmen van hooibergen. Zij kunnen beleid maken en initiatieven voor herbestemming ondersteunen, zodat er een bijdrage wordt geleverd aan het behoud van waardevolle bebouwing op boerenerven. Voor hooibergrijke gemeenten is het zinvol om beleid te maken dat zich nadrukkelijk op hooibergen richt. Eigenaren van boerderijen kunnen zich door de gemeente laten informeren over de mogelijkheden voor herbestemming die het bestemmingsplan biedt.

De gemeente is verplicht om in de toelichting op het bestemmingsplan aan te geven wat de cultuurhistorische waarde van een gebied is en hoe daarmee wordt omgegaan. De gemeente kan vervolgens nadere eisen stellen aan het behoud van de hooibergen. Op die manier kunnen ook hooibergen die geen rijks-

Kleine hooibergen op de Veluwe

Gemeenten hebben een belangrijke rol bij het behoud van hooibergen

monument of gemeentelijk monument zijn, worden beschermd. Gemeenten en provincies kunnen ook door ruimhartig beleid hergebruik van hooibergen mogelijk maken en instandhouding stimuleren. Een combinatie van beide zal tot de beste resultaten leiden.

Structuurvisie en ervenbeleid

Wanneer er een groot aantal beëindigingen van agrarische bedrijven wordt verwacht, is het zinvol dat er wordt nagedacht over een nieuwe bestemming voor de bebouwing. Zeker wanneer er binnen de gemeente veel erven zijn met historische bebouwing. Door het opstellen van een structuurvisie kunnen gemeenten aangeven welke algemene ontwikkelingen zij wenselijk vinden. Dit biedt gemeenten de ruimte om aan te geven wat er op erven mogelijk is, bijvoorbeeld wat de herbestemming betreft van historische bebouwing als schuren, hooibergen, bakhuizen en karnmolens. Verder kan er in het beleid worden ingegaan op de gebruikelijke erfinrichting in de gemeente en kunnen er aandachtspunten worden opgenomen over de herinrichting van historische erven.

Er kan worden bepaald welke vormen van herbestemming worden toegestaan en wat voor aanpassingen er aan de oorspronkelijke hooiberg kunnen worden gedaan. Als in historische boerderijlinten op veel erven hooibergen staan, is bescherming van de hooiberg wenselijk, om de aanblik van het boerderijlint te behouden. Ook in andere gebieden waar de hooiberg een karakteristiek onderdeel van het landschap is, kan er beleid worden geformuleerd om ervoor te zorgen dat de hooiberg behouden blijft.

Bestemmingsplan

In het bestemmingsplan worden weinig eisen gesteld aan de hooiberg, zolang de hooiberg wordt gebruikt voor de opslag van hooi en er geen aanpassingen aan het bouwwerk worden gedaan. De situatie verandert als de hooiberg een andere functie krijgt. Zo is het dichtmaken van een hooiberg niet mogelijk als het maximale bouwoppervlak is bereikt. Een open hooiberg telt niet mee in het bouwoppervlak. Het is voor de eigenaar belangrijk om voorafgaand aan de herbestemming contact op te nemen met de gemeente, zodat duidelijk wordt wat er aan de hooiberg mag worden aangepast. Soms is de nieuwe functie die de eigenaar op het oog heeft in strijd met het bestemmingsplan.

Nota

De gemeente Utrechtse Heuvelrug heeft enige jaren geleden nota's over tabaksschuren en schaapskooien opgesteld. Deze kunnen als voorbeeld dienen voor een nota over hooibergen. De nota over tabaksschuren behandelt de geschiedenis van de tabaksteelt in de gemeente, geeft advies over herbestemming van het gebouwtype, biedt inzicht in regels en bestemmingsplannen en bevat een inventarisatie van de tabaksschuren in de gemeente. De andere nota doet hetzelfde voor schaapskooien. Zowel voor

Een hooiberg bij een boerderij

FOTO GERRIT KRAMER

Een moderne hooiberg met drie roeden

FOTO GERRIT KRAMER

tabaksschuren als schaapskooien geldt dat een nieuwe functie nieuwe eisen stelt aan het gebouw, bijvoorbeeld op het gebied van daglicht en isolatie. Het blijkt vaak goed mogelijk om een voormalige tabaksschuur of schaapskooi een nieuwe functie te geven. Nadere informatie: www.heuvelrug.nl.

Advies

Niet alleen de gemeente kan een eigenaar adviseren over zijn hooiberg. Ook enkele andere instanties kunnen een eigenaar vanuit hun eigen expertise van advies dienen.

Ervenconsulent

In provincies als Gelderland, Overijssel, Noord-Holland, Utrecht en Groningen zijn zogeheten ervenconsulenten actief. Ervenconsulenten zijn verbonden aan de provincie en adviseren eigenaren van boerderijen over bebouwing op het erf, en over de inrichting en beplanting ervan. Ook wanneer een eigenaar een nieuwe functie aan de boerderij of aan een van de bijgebouwen wil geven kan een

Deze hooiberg doet tegenwoordig dienst als carport

ervenconsulent hierover adviseren. Bij nieuwbouw kan worden gezocht naar een passend bouwtype. Het behoud van elementen uit verschillende perioden levert interessante erven op. Door het respecteren van de historische gelaagdheid ontstaat er inzicht in de geschiedenis van het erf. Nadere informatie: www.ervenconsulent.nl.

Erfgoedhuis

Erfgoedhuizen richten zich op gebruikers en eigenaren van cultureel erfgoed. Elke provincie heeft een eigen erfgoedhuis. Vaak is het erfgoedhuis een samenwerkingsverband van verschillende organisaties. Nadere informatie: www.openerfgoed.nl.

Monumentenwacht

De Monumentenwacht controleert de bouwkundige toestand van beschermde monumenten en andere gebouwen met een grote historische waarde, waaronder ook boerderijen en bijgebouwen. Als eigenaren van monumenten een abonnement afsluiten bij de Monumentenwacht, dan wordt op gezette tijden de bouwkundige toestand van het pand gecontroleerd en wordt er een inspectierapport opgesteld met aanbevelingen voor te verrichten onderhoudswerkzaamheden. In een aantal provincies werkt de Monumentenwacht samen met het erfgoedhuis. Nadere informatie: www.monumentenwacht.nl.

Boerderijstichting

Door het hele land zijn boerderijstichtingen actief. Zij richten zich doorgaans op één regio en houden zich bezig met boerderijen, bijgebouwen en erven. Vaak besteden ze aandacht aan herbestemming. Nadere informatie: www.agrarischerfgoed.nl.

Hooidelta

De kennis van de in 2016 opgeheven Stichting Kennisbehoud Hooibergen Nederland is overgeheveld naar www.hooidelta.nl.

Omgevingsvergunning en subsidie

Voor het geheel of deels wijzigen of slopen van een rijksmonument, en voor het herstellen of gebruiken ervan op een manier waardoor het wordt ontsierd of waardoor de monumentale waarde in gevaar wordt gebracht, is een omgevingsvergunning vereist. Hetzelfde geldt doorgaans voor provinciale en gemeentelijke monumenten. Verkeerd herstel kan schade toebrengen. De gemeente geeft aan of er in een concreet geval een omgevingsvergunning nodig is en beslist of zij deze verleent. Het onderhoud van als rijksmonument beschermde hooibergen is subsidiabel in het kader van de instandhoudingsregeling.

Met dank aan Suzan Jurgens en Wim Lanphen van Hooidelta.